

KLAGANDE

1. Moez Kaba
2. BJÖRN Rolf Lundberg, 19780730-2430

MOTPART

Skatteverket

ÖVERKLAGAT BESLUT

Skatteverkets beslut 2021-01-08

SAKEN

Avvisad ansökan

FÖRVALTNINGSRÄTTENS AVGÖRANDE

Förvaltningsrätten upphäver det överklagade beslutet och visar målet åter till Skatteverket för prövning av ansökan i sak.

YRKANDEN M.M.

Skatteverket beslutade den 8 januari 2021 att avvisa Moez Kabas och Björn Lundbergs ansökan om namn för sitt barn. Som skäl för beslutet angavs att ingen underskrift från barnets surrogatmor, som bedöms vara dess legala vårdnadshavare, getts in.

Moez Kaba och Björn Lundberg yrkar att ansökan om namn ska prövas i sak och anför bl.a. följande. Deras son Liam föddes genom ett surrogatarrangemang och har således ingen mor, varför den underskrift som Skatteverket efterfrågar inte kan erhållas. Svensk domstol har fastställt att de båda är Liams pappor enligt svensk rätt. Presumtionen är att de är hans vårdnadshavare om det inte finns skäl att ifrågasätta detta, vilket Skatteverket vidgått att det inte gör. De har ansökt hos tingsrätten om fastställelse av vårdnad, men fått till svar att det vid en preliminär bedömning saknas svenskt fastställelseintresse eftersom de redan betraktas som vårdnadshavare i Sverige. Surrogatmodern har aldrig tillbringat någon tid med Liam och har ingen anknytning till hans liv. Att betrakta henne som vårdnadshavare framför hans pappor strider mot principen om barnets bästa. Det måste kunna göras en situationsanpassad tolkning av regelverket. Det är tydligt att Skatteverket eftersläpar i sin interna tolkning av gällande rätt.

Skatteverket anser att överklagandet ska avslås.

SKÄLEN FÖR AVGÖRANDET

Utgångspunkter

Det i målet aktuella barnet föddes den 18 november 2018 i Kalifornien genom ett surrogatarrangemang och har enligt amerikansk rätt förvärvat förnamnet Liam. Eftersom han än så länge saknar fastställt förnamn enligt den

svenska folkbokföringen kommer domstolen för tydlighetens skull att referera till honom med hans amerikanska förnamn.

Skatteverket har avvisat Moez Kabas och Björn Lundbergs ansökan enligt lagen (2016:1013) om personnamn med hänvisning till att ansökan måste göras av Liams legala vårdnadshavare, som verket anser är surrogatmodern, och att hon trots föreläggande inte hörts av. Frågan är om verket haft fog för detta synsätt.

Rätt att ansöka enligt svensk rätt

Att en ansökan om namn enligt lagen om personnamn för den som är under 18 år ska göras av barnets vårdnadshavare framgår av 6 kap. föräldrabalken (jfr prop. 2015/16:180 s. 71).

En persons familjerättsliga status återspeglas i de allra flesta fall av folkbokföringen. När tillämpningen av en viss bestämmelse är avhängig sådan status krävs det ofta att uppgifterna ifråga måste vara fastställda för att få verkan (jfr t.ex., i fråga om faderskap och personnamn, prop. 2015/16:180 s. 93.). Förhållanden som följer automatiskt av författning eller annars uppkommer genom rättskraftiga avgöranden är dock gällande även om formell registrering av någon anledning underlåtit.

Förvaltningsrätten konstaterar att Moez Kaba och Björn Lundberg genom dom den 27 augusti 2018 av Superior Court of the State of California, County of Los Angeles, mål nr 18STPT02133, förklarats vara legala föräldrar och vårdnadshavare enligt amerikansk rätt – samt surrogatmodern och hennes make inte vara det – till varje barn som skulle komma att födas av surrogatmodern under perioden den 5 mars 2018 – den 5 januari 2019 (jfr punkterna 2–5 i domen). Nacka tingsrätt har i enlighet med lagen

(1985:367) om internationella faderskapsfrågor förklarat att den amerikanska domen gäller i Sverige såvitt gäller fastställande av faderskap (se slutligt beslut den 20 oktober 2020 i ärende nr Ä 6356-20). Beslutet har vunnit laga kraft.

Det är således klarlagt att Moez Kaba och Björn Lundberg är Liams legala fäder enligt den svenska rättsordningen.

Enbart det faktum att en person är att betrakta som rättslig far till ett barn innebär dock inte att denne också är legal vårdnadshavare enligt svensk lagstiftning. Ett barns far blir dess vårdnadshavare per automatik från födsel om han är gift med barnets rättsliga mor, men i annat fall blir modern (och i tillämpliga fall hennes make) ensam vårdnadshavare (jfr 6 kap. 3 § föräldrabalken). Om fadern till ett utomäktenskapligt barn vill bli vårdnadshavare måste han få detta fastställt av antingen förvaltningsmyndighet eller domstol (jfr 4 § samma kapitel). Så har inte skett i aktuellt fall.

Internationell inverkan

Frågan uppstår dock vad den omständigheten att vårdnadsfrågan reglerats i USA får för betydelse i fråga om vårdnaden av Liam ur ett svenskt perspektiv. Den ovannämnda amerikanska domen tilldelar såväl föräldraskapet som vårdnaden enligt amerikansk rätt till, och endast till, Moez Kaba och Björn Lundberg. Beslutet från Solna tingsrätt nämner emellertid inte något om erkännande i vårdnadsfrågan. Den av tingsrätten tillämpade lagstiftningen gäller därtill endast erkännande av utländska avgöranden om faderskap, inte vårdnad.

Att ett utländskt avgörande inte erkänts genom fastställsetalan i domstol behöver inte nödvändigtvis innebära att det saknar svensk rättskraft. För

vissa utländska avgöranden gäller s.k. omedelbart erkännande, vilket innebär att de anses gälla per automatik så länge de uppfyller kraven för detta (jfr t.ex. 7 § lagen om internationella faderskapsfrågor och prop. 2013/14:219 s. 79 f. samt Henrik Wenander, Erkännande av utländska förvaltningsbeslut, 2010, s. 21). Att specifik fastställsetalan kan föras avseende erkännande av ett visst avgörande utesluter inte att avgörandet också kan vara föremål för omedelbart erkännande. Fastställelsen fyller då en bekräftande funktion, och medför rättskraft, men påverkar egentligen inte det materiella rättsläget.

Utgångspunkten i svensk rätt är dock att en utländsk dom varken tillerkänns rättskraft eller kan verkställas i Sverige utan uttryckligt stöd i lag (jfr NJA 1974 s. 629). Inget författningsstöd finns för att erkänna en amerikansk dom avseende vårdnadsansvar (se Kammarrätten i Stockholms dom den 3 december 2015 i mål nr 9884-14). Endast i undantagsfall kan alltså en sådan dom binda den svenska rättstillämpningen.

För det fall det utländska avgörandet inte ska erkännas måste förvaltningsrätten själv ta ställning till vem som har den legala vårdnaden av Liam. I gränsöverskridande sammanhang kan det inte utan vidare tas för gott att det svenska materiella regelverket ska anses gälla avseende varje relevant förhållande enbart baserat på att en prövning sker i svensk domstol eller förvaltningsmyndighet, även om det är utgångspunkten. Förvaltningsrätten måste alltså i ett sådant läge ta ställning till frågan om tillämplig lag.

Vilket lands lagstiftning som är tillämplig på frågor om föräldraansvar regleras i 1996 års Haagkonvention¹ (jfr 1 § lagen [2012:318] om 1996 års Haagkonvention och artikel 1 c) i nämnda konvention).

¹ Den i Haag den 19 oktober 1996 dag tecknade konventionen om behörighet, tillämplig lag, erkännande, verkställighet och samarbete i frågor om föräldraansvar och åtgärder till skydd för barn

Av artikel 16 punkt 2 i Haagkonventionen anges att tillerkännande eller upphörande av föräldraansvar genom en överenskommelse utan ingripande av en rättslig eller administrativ myndighet ska bestämmas av lagen i den stat där barnet har hemvist vid den tidpunkt då överenskommelsen får verkan. Detta gäller även om den lag som anvisas inte är en fördragsslutande stats lag (jfr artikel 20 i konventionen).

Liam har sin hemvist i USA. Frågan är om det avtal som tecknats mellan Moez Kaba och Björn Lundberg samt surrogatmodern och hennes make, och som legat till grund för den tidigare behandlade domen om föräldraskap och vårdnad, är att likställa med en överenskommelse utan myndighetsingripande i konventionens mening.

I förarbetena till den inkorporerande lagen anges att artikel 16 punkt 2 kan bli tillämplig t.ex. i fråga om en överenskommelse mellan barnets föräldrar om vårdnaden (se prop. 2011/12:85 s. 24). Uteslutande passiva ingripanden från en myndighet som är begränsade till att registrera en överenskommelse utan att utöva någon kontroll över dess innehåll bör inte betraktas som ingripanden i aktuell bemärkelse, och hemvistlandets lagstiftning är således tillämplig på en sådan rättshandling (jfr Haagkonferensen för internationell privaträtts förklarande rapport till 1996 års Haagkonvention, s. 579).

Av den amerikanska domen framgår att de bestämmelser domstolen tillämpat återfinns i California Family Code §§ 7960–7962, som specifikt behandlar surrogatarrangemang. Av § 7962 (f)(2) framgår att domstolen efter ingivande av framställan från en avtalspart i ett korrekt upprättat avtal om assisterad befruktning för surrogatmödrar ska fastställa föräldraskapet samt förklara att surrogatmodern och hennes eventuella make inte är rättsliga föräldrar och inte har vare sig några rättigheter eller skyldigheter baserat på föräldrelation till barnet eller barnen ifråga. Rätten ska inte höra några bevis,

annat än om det finns rimliga skäl att anta att överenskommelsen inte tillkommit i enlighet med de relevanta bestämmelserna. Förvaltningsrätten anser att det är fråga om en sådan passiv registrering utan kontroll över överenskommelsens innehåll som är förenlig med en tillämpning av artikel 16 punkt 2 i 1996 års Haagkonvention.

Överenskommelsen ifråga fick verkan i samband med Liams födsel (se punkt 10 i den amerikanska domen). Eftersom han såvitt framgår hade hemvist i USA vid denna tidpunkt är utgångspunkten att amerikansk lagstiftning är tillämplig på vårdnaden av honom i aktuellt hänseende.

Ordre public

Det saknas skäl att ifrågasätta att surrogatavtalet tillika den fastställande domen har rättskraft under amerikansk lag i fråga om vem som är Liams vårdnadshavare. Det innebär att Moez Kaba och Björn Lundberg ska anses ha den legala vårdnaden av Liam – inte surrogatmodern – om ett sådant synsätt inte är uppenbart oförenligt med grunderna för den svenska rättsordningen, det koncept som internationellt brukar benämnas *ordre public* (jfr artikel 22 i 1996 års Haagkonvention).

I detta sammanhang bör nämnas att s.k. surrogatarrangemang inte är tillåtna enligt svensk lag. Utländska avgöranden av faderskap – som är en mycket närbesläktad fråga med den om vårdnad – i samband med surrogatarrangemang erkänns dock regelmässigt av svenska domstolar, åtminstone när en av de registrerade är genetisk far till barnet (jfr Svea hovrätts domar den 7 oktober 2014 och den 20 januari 2015 i mål nr Ö 6952-14 respektive Ö 9822-14). Även utländska avgöranden om moderskap i surrogatsammanhang har erkänts i vissa fall (jfr "Det kaliforniska surrogatarrangemanget" NJA 2019 s. 504 och "Surrogatarrangemanget i Arkansas" NJA 2019 s. 969). Förvaltningsrätten anser mot denna bakgrund att det inte kan anses

oförenligt med den svenska rättsordningen att betrakta Moez Kaba och Björn Lundberg som vårdnadshavare för Liam.

Den legala vårdnaden tillfaller alltså dem, oberoende av om den amerikanska domen kan erkännas i denna fråga eller inte.

Erkännande av utländsk dom om vårdnad

Som tillägg till det ovan anförda anmärker förvaltningsrätten att om svensk lag istället skulle anses tillämplig på vårdnadsfrågan skulle det enligt domstolens mening finnas övertygande skäl att ändå betrakta Moez Kaba och Björn Lundberg som vårdnadshavare för Liam genom erkännande av den amerikanska domen också i denna del.

Såsom ovan nämnts finns inget författningsstöd för erkännande av amerikanska avgöranden om vårdnad i Sverige. De problem som kan uppstå när en familjerättslig relation blir gällande i en stat men inte i en annan är dock så framträdande att det får anses finnas ett visst begränsat utrymme att erkänna utländska domar av sådant slag även i avsaknad av uttryckligt lagstöd (jfr "Det kaliforniska surrogatarrangemanget", punkt 12).

I det nyssnämnda rättsfallet har Högsta domstolen uttalat att det – när det har etablerats en faktisk familjerelation mellan å ena sidan ett barn, fött i utlandet genom ett surrogatarrangemang, och å andra sidan en i en utländsk dom utpekad mor – kan vara nödvändigt att erkänna den utländska domen om mödraskap trots att det saknas svenskt lagstöd för ett sådant erkännande. Domstolen anger dock att detta förutsätter att den rätt som barnet har att få sin identitet fastställd i den svenska rättsordningen inte kan tillgodoses på något annat sätt som är lämpligare och även förenligt med principen om barnets bästa (jfr a. rättsfall, punkt 36). Ett sådant erkännande innebär både

att den utpekade modern tillerkänns rättsligt föräldraskap och att surrogatmoderns rättsliga föräldraskap utsläcks.

Det framgår inte av Högsta domstolens avgöranden på området om erkännanden av aktuellt slag förutsätter ett särskilt fastställelsebeslut, eller om det ska vara föremål för omedelbart erkännande (jfr, avseende distinktionen, Wenander, s. 20 f.). Eftersom det är fråga om erkännande utan stöd i lag finns det inga bestämmelser som reglerar förfarandet. I avsaknad av särskilt anvisat forum, samt då det i det aktuella fallet är oklart om det med beaktande av den utländska hemvisten kan anses finnas ett svenskt fastställelseintresse som möjliggör talan i allmän domstol, anser förvaltningsrätten att frågan om erkännande med hänvisning till Högsta domstolens praxis bör kunna prövas inom ramen för den förevarande processen.

I Liams fall är frågan om erkännande av Moez Kabas och Björn Lundbergs faderskap inte central för bedömningen – den är redan avgjord genom tingsrättens beslut. Även om frågan om vårdnad är mycket närbesläktad med den om föräldraskap och många av de problem som riskerar uppstå på grund av tillämpningsdiskrepanser mellan olika stater är desamma i båda fallen, skiljer de sig också åt i flera avseenden, främst i det att barnets rätt till sin identitet inte på samma sätt äventyras av ett icke-erkännande.

Förvaltningsrätten anser dock att de allra tyngst vägande intressen som ett barn har av att en i praktiken etablerad föräldrarelation erkänns av rättsordningen – rätten till privatliv i form av kontinuitet i vårdnadsrelationen och av tillgång till rättsliga företrädare (jfr Europadomstolens rådgivande yttrande², punkt 42 och "Det kaliforniska surrogatarrangemanget", punkt 31) – gör sig minst lika relevanta i vårdnadsfrågan. De nackdelar som ett erkännande i fråga om föräldraskap innebär gör sig samtidigt mindre gällande, då

² Advisory opinion concerning the recognition in domestic law of a legal parent-child relationship between a child born through a gestational surrogacy arrangement abroad and the intended mother, [GC], no. P16-2018-001, French Court of Cassation, 10 April 2019.

vem som har den rättsliga vårdnaden inte har någon direkt koppling till barnets intresse av kunskap om sitt genetiska och biologiska ursprung.

Konsekvenserna av att vårdnadsfrågan bestäms utifrån den svenska materiella rättsordningen skulle innebära att de personer som i praktiken sköter omvårdnaden av Liam, vars föräldraskap också erkänns i Sverige, nekas rätten att bevaka hans rättsliga angelägenheter. Denna rätt – tillika ansvar – skulle istället tillfalla två personer som fransagt sig den enligt det regelverk som gäller på deras boendeort, och som av allt att döma helt saknar del i den praktiska omvårdnaden av Liam. I det aktuella fallet yttrar sig denna problematik i att Liam enligt det svenska regelverket skulle nekas det namn han rättsligen tilldelats i sitt hemvistland, och som han i praktiken bär.

Detta är enligt förvaltningsrättens mening oförenligt med såväl principen om barnets bästa som rätten till privat- och familjeliv och motiverar ett erkännande av den amerikanska domen, om inte nackdelarna för Liam rimligen kan avhjälpas på annat sätt.

Av handlingarna framgår att Moez Kaba och Björn Lundberg, när de vänt sig till allmän domstol för att få vårdnaden fastställd, fått preliminärt besked om att det saknas fastställelseintresse och svensk domsrätt då familjen inte har hemvist i Sverige. Något formellt beslut om avvisning har dock såvitt framgår inte fattats. Det får likväl anses ovisst huruvida Moez Kaba och Björn Lundberg skulle ha möjlighet att tilldelas vårdnaden av Liam enligt svensk lagstiftning utan att den amerikanska domen erkänns i sammanhanget (jfr ”Surrogatarrangemanget i Arkansas”, punkt 17).

Vad avser den specifika fråga som nu är för handen skulle den problematik som uppstår vid en tillämpning av svensk lag på enklaste sätt kunna undanröjas genom att ansökan biträdades av surrogatmodern. Detta är dock endast en teoretisk möjlighet, då Moez Kaba och Björn Lundberg saknar särskild

auktoritet över henne och alltså inte kan framtvinga medverkan i ärendet för det fall hon skulle betrakta sin inblandning i deras angelägenheter som avslutad. Då hon varken är bosatt i Sverige eller är svensk medborgare kan någon ansökan inte heller realistiskt avkrävas henne med användning av vitesinstitutet enligt 43 § lagen om personnamn. Att låta saken bero på hennes agerande är således inte en rimlig lösning.

Förvaltningsrätten anser av ovanstående skäl att ett erkännande av den utländska domen trots avsaknad av lagstöd i detta fall måste ges företräde framför en förutsättningslös tillämpning av den svenska materiella lagstiftningen i vårdnadsfrågan. Ett erkännande strider inte heller, såsom konstaterats ovan, mot grunderna för den svenska rättsordningen.

Således skulle det, för det fall lagvalsbestämmelserna i 1996 års Haagkonvention inte ansågs tillämpliga, vara motiverat att ändå betrakta Moez Kaba och Björn Lundberg som enda vårdnadshavare för Liam, genom erkännande av den amerikanska domen i fråga om tillerkännande och upphörande av vårdnad inom ramen för den aktuella processen.

Ansökan ska tas upp till prövning

Eftersom Moez Kaba och Björn Lundberg således är Liams legala vårdnadshavare har Skatteverket saknat fog för att avvisa deras ansökan. Det överklagade beslutet ska därför upphävas och målet återförvisas till verket för prövning av ansökan i sak.

HUR MAN ÖVERKLAGAR

Detta avgörande kan överklagas. Information om hur man överklagar finns i bilaga 1 (FR-03).

Peter Lif
Chefsrådman

Nämndemännen Salwa Barsoum, Lars Sjöblom och Fredrik Tigerström har också deltagit i avgörandet.

Specialistföredraganden Veronica Montell har varit föredragande.

Hur man överklagar

FR-03

Vill du att beslutet ska ändras i någon del kan du överklaga. Här får du veta hur det går till.

Överklaga skriftligt inom 3 veckor

Tiden räknas oftast från den dag som du fick del av det skriftliga beslutet. I vissa fall räknas tiden i stället från beslutets datum. Det gäller om beslutet avkunnades vid en muntlig förhandling, eller om rätten vid förhandlingen gav besked om datum för beslutet.

För en part som företräder det allmänna (till exempel myndigheter) räknas tiden alltid från den dag domstolen meddelade beslutet.

Observera att överklagandet måste ha kommit in till domstolen när tiden går ut.

Vilken dag går tiden ut?

Sista dagen för överklagande är samma veckodag som tiden börjar räknas. Om du exempelvis fick del av beslutet måndagen den 2 mars går tiden ut måndagen den 23 mars.

Om sista dagen infaller på en lördag, söndag eller helgdag, midsommarafton, julafton eller nyårs-afton, räcker det att överklagandet kommer in nästa vardag.

Så här gör du

1. Skriv förvaltningsrättens namn och målnummer.
2. Förklara varför du tycker att beslutet ska ändras. Tala om vilken ändring du vill ha och varför du tycker att kammarrätten ska

ta upp ditt överklagande (läs mer om prövningstillstånd längre ner).

3. Tala om vilka bevis du vill hänvisa till. Förklara vad du vill visa med varje bevis. Skicka med skriftliga bevis som inte redan finns i målet.
4. Lämna namn och personnummer eller organisationsnummer.

Lämna aktuella och fullständiga uppgifter om var domstolen kan nå dig: postadresser, e-postadresser och telefonnummer.

Om du har ett ombud, lämna också ombudets kontaktuppgifter.
5. Skicka eller lämna in överklagandet till förvaltningsrätten. Du hittar adressen i beslutet.

Vad händer sedan?

Förvaltningsrätten kontrollerar att överklagandet kommit in i rätt tid. Har det kommit in för sent avvisar domstolen överklagandet. Det innebär att beslutet gäller.

Om överklagandet kommit in i tid, skickar förvaltningsrätten överklagandet och alla handlingar i målet vidare till kammarrätten.

Har du tidigare fått brev genom förenklad delgivning kan även kammarrätten skicka brev på detta sätt.

Prövningstillstånd i kammarrätten

När överklagandet kommer in till kammarrätten tar domstolen först ställning till om målet ska tas upp till prövning.

Kammarrätten ger prövningstillstånd i fyra olika fall.

- Domstolen bedömer att det finns anledning att tvivla på att förvaltningsrätten dömt rätt.
- Domstolen anser att det inte går att bedöma om förvaltningsrätten dömt rätt utan att ta upp målet.
- Domstolen behöver ta upp målet för att ge andra domstolar vägledning i rättstillämpningen.
- Domstolen bedömer att det finns synnerliga skäl att ta upp målet av någon annan anledning.

Om du *inte* får prövningstillstånd gäller det överklagade beslutet. Därför är det viktigt att i överklagandet ta med allt du vill föra fram.

Vill du veta mer?

Ta kontakt med förvaltningsrätten om du har frågor. Adress och telefonnummer hittar du på första sidan i beslutet.

Mer information finns på www.domstol.se.